

Wat van waarde is moet worden benoemd: een essay

MAARTEN VAN 'T RIET
Wetenschappelijk
medewerker bij het
Centraal Planbu-
reau

President Barack Obama was begin 2014 in Nederland. Het zal niemand zijn ontgaan, want de veiligheidsmaatregelen waren omvangrijk, snelwegen werden afgezet en half Den Haag zat op slot. Hij was hier voor een internationale top over nucleaire veiligheid en in de marge, zoals dat dan heet, bezocht hij ook het Rijksmuseum. Daar ging hij op de foto voor de Nachtwacht met premier Mark Rutte en ook nog even met directeur Wim Pijbes. Later in het Gemeentemuseum in Den Haag, waar de afsluitende persconferentie van de top gehouden werd, zag Obama ook de Victory Boogie Woogie (VBW). Dit werk van Piet Mondriaan, gemaakt in New York, is een schilderij waarop Mondriaan met stukjes gekleurd plakband de compositie aan het onderzoeken was. Obama zou verklaard hebben het schilderij prachtig te vinden. Er is waarschijnlijk geen ander werk in Nederland dat beter de moeizame relatie tus-

sen economie en de kunsten belichaamt dan de VBW.

De kosten van de nucleaire top voor Nederland bestaan uit verschillende zaken. Er zijn de uitgaven voor allerlei voorzieningen die volgens de website van de top 24 miljoen euro bedragen. Daar komen de kosten voor de veiligheidsmaatregelen bovenop, maar die zijn geheim. Verder was er sprake van overlast. In een redactioneel commentaar stelt het NRC Handelsblad echter dat de baten van de top de totale kosten ruimschoots overstijgen, en die baten zijn te vinden in de verbeterde reputatie van Nederland, Amsterdam en Den Haag. Voor de steden is die reputatie verbonden met de aandacht voor de topschilderijen.

Toen de Victory Boogie Woogie in 1997 naar Nederland kwam, werd er wel anders gepeipt: er was een ongekend hoog bedrag van 82 miljoen gulden voor één enkel schilderij betaald, met publiek geld zonder dat democratische besluitvorming had plaatsgevonden. Het schilderij was een schenking van De Nederlandsche Bank bij het afscheid van de gulden, en de geheime aankoopprocedure werd gerechtvaardigd met het argument dat er anders prijsopdrijving plaatsgevonden zou hebben.

Henk van Os, kunsthistoricus en oud-directeur van het Rijksmuseum, hield lezingen over het onvoltooide schilderij. Hij benadrukte hoe bijzonder het is, hoe Mondriaan met dit schilderij zijn artistieke werk opnieuw een ingrijpende wending gegeven zou hebben als hij niet overleden was voordat hij het had kun-

nen voltooiën. Eerder had het werk van Mondriaan een ommekeer gekend toen hij allerlei onderwerpen steeds verder abstraherde tot non-figuratieve composities. *The rest is history*: zijn revolutionaire beeldtaal is prominent in de moderne kunstgeschiedenis (Van Os, 2000). Voor zover ik weet heeft Henk van Os zich nooit uitgelaten over de waarde van de VBW in termen van gulden of euro's.

De economische benadering gaat uit van een breed welvaartsbegrip en is daarom niet bij voorbaat de vijand van de kunsten, de cultuur of het milieu

Met de kunst, of kunsten, worden er waarden als openheid en vrijheid geassocieerd – want de kunst levert commentaar op de cultuur, stelt ter discussie waar wij niet eerder stil bij stonden, en is daarom van wezenlijk belang voor onze samenleving (Gehrels, 2013). Dit lijkt te contrasteren met een cijfermatige visie op kunst, over hoeveel bezoekers erdoor aangetrokken worden en hoeveel geld dat oplevert, bij de musea of taxi's en hotels. Dat laatste zou dan de economische waarde van kunst zijn. Hier is echter sprake van een misverstand.

De economische benadering, zoals in een maatschappelijke kosten-batenanalyse, gaat uit van een breed welvaartsbegrip. Alles waar mensen waarde aan hechten moet in principe meegenomen worden. Naast materiële zaken betreft dat dus ook waarden als het milieu, of politieke vrijheid en sociale cohesie. Het is duidelijk dat dit niet allemaal even makkelijk in een geldbedrag uit te drukken is. Maar dat laat onverlet dat, als deze zaken bij een bepaald project in het geding zijn, ze dan benoemd dienen te worden en onderdeel moeten uitmaken van de (politieke) afwegingen.

Stel dat er een MKBA gedaan was voor de aanschaf van de VBW waarbij in de MKBA de volgende baten werden opgevoerd: de waarde van de lijst, de waarde van de stukjes papier en plastic waaruit het is opgebouwd, de waarde van de verf en – niet te vergeten – de uitgespaarde kosten omdat men anders een ander schilderij had moeten aanschaffen. Het zal di-

rect duidelijk zijn dat in deze opsomming de belangrijkste baat niet voorkomt, namelijk de waarde van de VBW als cultuurgoed.

De welvaartseconoom Herman Stolwijk maakte deze vergelijking naar aanleiding van een MKBA van inrichtingsplannen voor het veenweidegebied (CPB, 2006). Daarin werden allerlei milieueffecten becijferd. Maar de cultuurhistorische waarde van (het in stand houden van) de bestaande middeleeuwse ontginningsstructuur en het typisch Hollandse agrarische veenweidelandschap bleef onbenoemd. En dat terwijl deze waarde van doorslaggevend belang kon zijn voor de keuze van de voorliggende plannen.

Het is niet mijn bedoeling om achteraf alsnog een MKBA te doen van de aanschaf van de VBW, van plannen voor het veenweidegebied of van de nucleaire top in Nederland. Het punt dat gemaakt moet worden is dat de economische benadering niet bij voorbaat de vijand is van de kunsten, of van de cultuur of het milieu, of andere lastig in geld uit te drukken waarden. Wat van waarde is, moet benoemd worden en deel uitmaken van de afwegingen. Dit is het uitgangspunt van de Algemene leidraad MKBA (Romijn en Renes, 2013). Daarin wordt ook gesteld dat een MKBA die alle effecten correct weergeeft én monetariseert vrijwel nooit voor zal komen. Wel is het verstandig om zo veel mogelijk relevante effecten in geld uit te drukken en eventueel met de kosten van vergelijkbare projecten de redelijkheid van gevraagde publieke financiering te onderzoeken. Ook als dat niet lukt moeten die effecten in ieder geval wel geïdentificeerd en benoemd zijn.

LITERATUUR

Centraal Planbureau (2006) *Second opinion MKBA functie volgt peil*. CPB Notitie, 2006(4).

Gehrels, C. (2013) *Van Amsterdamse huismussen en halsbandparkieten*. Toespraak bij de uitreiking van de Amsterdam-prijs voor de Kunst 2013.

Os, H. van (2000) *Twee halen, één betalen*. In: *Beeldenstorm 4*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Romijn, G. en G. Renes (2013) *Algemene leidraad voor maatschappelijke kosten-batenanalyse*. Den Haag: CPB en PBL.